

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

'Is dit beleid of is hierover nagedacht?' Het conflict over de stadsvernieuwing [Bespreking van: H. de Liagre Böhl (2012) Steden in de steigers: stadsvernieuwing in Nederland 1970-1990]

Verlaan, T.

DOI

[10.5117/TVGESCH2014.1.VERL](https://doi.org/10.5117/TVGESCH2014.1.VERL)

Publication date

2014

Document Version

Final published version

Published in

Tijdschrift voor Geschiedenis

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Verlaan, T. (2014). 'Is dit beleid of is hierover nagedacht?' Het conflict over de stadsvernieuwing [Bespreking van: H. de Liagre Böhl (2012) Steden in de steigers: stadsvernieuwing in Nederland 1970-1990]. *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 127(1), 177-179. <https://doi.org/10.5117/TVGESCH2014.1.VERL>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Nieuwste Tijd

Herman de Liagre Böhl, *Steden in de steigers. Stadsvernieuwing in Nederland 1970-1990* (Prometheus/Bert Bakker; Amsterdam 2012) 392 p., €34,95 ISBN 9789035138759

'Is dit beleid of is hierover nagedacht?'*Het conflict over de stadsvernieuwing*

Begin jaren zeventig stonden de grote en middelgrote steden in Nederland er beroerd voor. Middenklassegezinnen verruilden in groten getale de oude stad voor moderne uitbreidingswijken en groeikernen als Almere en Zoetermeer. Door de leegloop en onzekere vooruitzichten van de achterblijvers holde de leefbaarheid in de vooroorlogse wijken achteruit. Nog geen twintig jaar later boden dezelfde wijken een attractief leefmilieu met een rijk voorzieningenniveau. Politiek historicus Herman de Liagre Böhl beschrijft in *Steden in de steigers. Stadsvernieuwing in Nederland 1970-1990* hoe het stadsvernieuwingsbeleid van het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en twaalf gemeenten heeft bijgedragen aan de wederopstanding van de Nederlandse stad. De publicatie vloeit voort uit De Liagre Böhls monografie *Amsterdam op de helling. De strijd om stadsvernieuwing* uit 2010,

waarin hij ruime aandacht besteedt aan het verzet tegen de gemeentelijke stadsvernieuwingsplannen. In *Steden in de steigers* ligt het accent meer op de totstandkoming en uitvoering van beleid, hetgeen gezien De Liagre Böhls achtergrond als voormalig hoofddocent Politicologie niet hoeft te verbazen.

De centrale vraag die De Liagre Böhl wil beantwoorden is op welke wijze de stadsvernieuwing in Nederland gestalte heeft gekregen en in hoeverre het zogenaamde 'bouwen voor de buurt' doeltreffend is geweest. Hij maakt aanmerkelijk dat de aanvankelijke leegloop het resultaat was van ministerieel en gemeentelijk beleid, waarin grootschalige sanering en cityvorming centraal stonden. Volgens de modernistische planningsdoctrine moesten de stedelijke functies wonen, winkelen en werken strikt van elkaar worden gescheiden. De Liagre Böhl laat zien hoe rijksambtenaren en gemeentebe-

stuurders tot ver in de jaren zeventig werkten aan ingrijpende stadsvernieuwingsplannen waarin kaalslag en verkeersdoorbraken de boventoon voerden. In de planvorming was weinig ruimte voor inspraak en medezeggenschap van de buurt. De oude volkswijken zouden in de oorspronkelijke plannen onherkenbaar van gezicht veranderen, en afhankelijk van de ligging worden heringericht met woon- of kantorenflats in een groene, door snelwegen doorkruiste omgeving.

Aan het begin van de jaren zeventig kwamen in veel steden de achtergebleven buurtbewoners samen met studenten, krakers en andere tijdelijke bewoners steeds vaker in verzet tegen de grootschalige saneringsplannen. De tegenstanders wilden de oude buurten juist intact houden, met goedkope woningen, functiemenging en sociaal-culturele voorzieningen voor de oorspronkelijke bevolking. Uiteindelijk gaven de bestuurders gehoor aan de wensen van buurtbewoners, waarbij het expliciet de bedoeling was hen direct te betrekken bij de planvorming. De Liagre Böhl beschrijft op prikkelende wijze hoe deze beleidsomslag niet in iedere stad zonder slag of stoot ging, waarbij hij vrijmoedig het contemporaine taalgebruik van de tegenstanders overneemt door een project als Hoog Catharijne 'afschrikwekkend' te noemen en te spreken van 'verbanning' van buurtbewoners naar 'karakterloze' flats. Een neutrale woordkeuze was hier misschien meer op zijn plaats geweest.

De Liagre Böhl heeft gekozen voor een casusgerichte werkwijze met aandacht voor de beleidsomslag bij de diensten stadsontwikkeling en het dagelijks bestuur van maar liefst twaalf grote en middelgrote steden, en een inleidend en afsluitend hoofdstuk waarin het beleidsdenken op nationaal niveau en maatschappelijke veranderingen centraal staan. Per stad schetst De Liagre Böhl een uitgebreide voorgeschiedenis en licht hij steeds één buurt uit. De Nieuwmarktrelen zijn bij iedereen bekend, maar ook in provinciesteden als Dordrecht en Leiden was het verzet vaak ongemeen fel. Wat opvalt is de doortastendheid waarmee

lokale wethouders – zonder uitzondering sociaaldemocraten – uiteindelijk de kentering bewerkstelligden. In Amsterdam bijvoorbeeld zette Jan Schaefer zich fel af tegen het beleid van zijn voorgangers met gepeperde uitspraken als 'In geouwehoer kan je niet wonen' en 'Is dit beleid of is hier over nagedacht?' In de alomvattende benadering van de casussen ligt de grootste kracht van het boek, maar er zijn ook nadelen aan verbonden. De lokale wetenswaardigheden waarmee ieder hoofdstuk begint werken na verloop van tijd enigszins repetitief, vooral omdat De Liagre Böhl niet expliciet maakt waarom deze belangrijk zouden zijn voor de verloop van het lokale stadsvernieuwingsproces. Een andere consequentie van de gekozen methodologie is dat De Liagre Böhl de beleidsontwikkelingen op nationaal niveau – onderwerp van het eerste en laatste hoofdstuk – niet altijd kan koppelen aan lokale, en nog belangrijker, maatschappelijke ontwikkelingen in het Nederland van de jaren zeventig en tachtig. Hierdoor krijgt de lezer wel een nauwkeurig beeld van *hoe* het beleid omsloeg, maar is niet altijd even duidelijk *waarom* buurtbewoners in verzet kwamen en bestuurders uiteindelijk gehoor gaven aan hun grieven. De Liagre Böhl heeft ervoor gekozen het conflict over de naoorlogse stadsvernieuwing te beschouwen als een strijd tussen enerzijds boze burgers, anderzijds een welwillend maar verkokerd bestuur. Om te achterhalen waarom het beleid omsloeg zou het nuttig zijn geweest om meer aandacht te besteden aan de posities van stedenbouwkundigen, woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars.

De ooit zo gehate vooroorlogse wijken zijn sinds begin jaren negentig enorm in trek. Uit het behoud van deze buurten en de herwaardering van het stedelijk leefmilieu concludeert De Liagre Böhl dat het stadsvernieuwingsbeleid als een succes moet worden beschouwd. Maar in hoeverre kunnen we spreken van 'bouwen voor de buurt' als de oorspronkelijke bewoners massaal de stad bleven verlaten om plaats te maken voor vermogende tweeverdieners in de periode die de auteur behandelt? Gemiddeld is

slechts 20 procent van de bewoners in de eigen buurt gebleven. Bovendien, zo stelt De Liagre Böhl zelf ook, verloren buurtbewoners in de jaren tachtig veel van hun zwaar bevochten inspraak- en medezeggenschapsrechten. Hij schrijft dat de oude stad weer 'herboren en attractief' is en dat er een 'vruchtbare menging van groepen' is ontstaan; een constatering waar veel sociologen vraagtekens bij zouden zetten. Ondanks deze betwistbare conclusie en de beperkingen die voortvloeien uit de methodologie, is *Steden in de steigers* een minutieuze en uitstekend gedocumenteerde verslaglegging van het naoorlogse stadsvernieuwingsproces. De grootste verdienste van het boek is dat De Liagre Böhl zich ook in archieven ver buiten de Randstad heeft begeven, waarmee hij demonstreert dat de stadsvernieuwingsprotesten geen unieke, grootstedelijke aangelegenheid waren.

Tim Verlaan

Universiteit van Amsterdam